

RÁÐSTEVNA

– Í mínum hugaheimi mugu vit sum lítið land royna at fáa kapping inn í teir sektorar, har tað gevur meining. Tað privata vinnulívið røkir heilt einfalt ávísar uppgávur betur, segði Johan Dahl, landsstýrismaður, tá hann setti ráðstevnuna um »Kapping á smáum marknaðum«

Mynd: Øssur Winthereig

til kapping, so kann neyv regulering vera við til at tryggja effektivitet og samfelagságóða, heldur landsstýrismaðurin.

Í okkara parti av heiminum hevur tað almenna søguliga átt fleiri fyrirkur, sum vóru hildnar vera natúrlig monopol. Hetta eru fyrirkur, sum krevja serliga tungar íløgur. Tað kunnu vera vegir og tunlar ella byrgingar til vatnorku ella – fjarskifti.

Seint í 80-unum og 90-unum fóru londini í Evropa at privatisera gomlu almennu monopolini og at

liberalisera marknaðirnar. Í Føroyum fóru vit somuleiðis undir at einskilja og liberalisera seinast í 90-unum og úteftir.

Landsstýrismaðurin nevnið fjarskiftið, sum var liberaliserað og net og søla sundurskild. Farmaleiðir eru privatiseraðar. Bygdaleiðir eru útveittar. So eru eisini nøkur dømi har einskilt er við almennum ognarskapi, eitt nú Føroya Banki og Norrøna. Føroya Lívstrygging er seld.

– Tað er ikki altíð eydnast væl, men enn eru fleiri tænastur eftir, har vit kundu vunnið nógv við privatiser-

ing, liberalisering og útveiting, sigur Johan Dahl. Sum eitt dømi, har tað ikki riggaði væl, nevnið hann Atlantsflog.

Ov lítil marknaður

– Devisan var heilt klár. Latið marknaðarkreftirnar ráða, so er lukkan vunnin. Men so einfalt vísti tað segt to ikki at vera. Á einum lítlum marknaði sum tí føroyska verður úrsliðið av liberalisering oftast ikki tað sama sum á stórum marknaðum. Samfelagið og marknaðurin eru til tíðir snøgt sagt ov lítil til, at marknaðarkreftirnar

veruliga kunnu folda seg út, heldur landsstýrismaðurin.

– Á duopol og oligopol marknaðum folda marknaðarkreftirnar seg ikki fult út, tí fullkomin virkin kapping forúttsetur, at nógvir veitarar eru á marknaðin. Eru tað ikki tað, hevur hetta við sær eitt samfelagstap, sigur landsstýrismaðurin.

– Tá vit í Føroyum liberalisera eitt fyrrverandi alment monopol, enda vit tí ofta við einum privatum monoli ella duopoli. Og sum búskaparfrøðingar plaga at taka til, at »tað einasta,

sum er verri enn eitt alment monopol, er eitt privat monopol«, sigur Johan Dahl. Hetta verður oftast sagt í spøl, men hevur í veruleikanum eitt fakligt grundarlag.

– Tað er dýrt at vera fátækur, kunnu vit bara ásanna. Vit hava í Føroyum ikki ráð til at brúka líka nógvir ressursir upp á regulering og eftirlit, sum tey gera í stórum londum. Og hetta samstundis sum vit standa við lutfalsliga fleiri marknaðum, har stóddin ger, at kappingin ikki virkar optimalt, sigur Johan Dahl. Vit eru tí noydd til at finna ein øðrvísi máta at skipa okkum.

almennum tænastum og leikluturinn hjá tí almenna á skránni. Eyðkennið í velferðarsamfeløgnum er, at tað almenna hevur ein stór-an leiklut í búskapinum. Í Føroyum er tað almenna bæði størsti útbjóðari ella seljari og eisini størsti keyp-ari.

– Almennir stovnar og fyrirkur hava eina serliga ábyrgd fyri, at kappingarstøðan á teimum ymsu marknaðunum ikki verður ávirkað á ein óhepnan hátt. Tað almenna skal eisini taka eitt nú kapitalkostnað við, tá prísurin verður ásettur, tí tað almenna hevur figgjarliga

» Hóast regulering og eftirlit á mannamunni eru at meta sum *fy-orð*, so kann neyv regulering vera við til at tryggja effektivitet og samfelagságóða

Eingin røtt loysn

Men hvørki landsstýrismaðurin ella nobelvinnari í búskapi hava nakað greitt svar upp á, hvussu besti mátin er at eggja til ella royna at tryggja virkna kapping. Og eyka trupult er tað á marknaðum, sum tí føroyska, sum er eyðkendur við fleiri duopolum og monopolum.

– Tað finst tí snøgt sagt eingin fasit-listi fyri, hvussu vit fáa sum best burtúr okkara mongu monopol og duopol-marknaðum, staðfestir landsstýrismaðurin.

Hann vísir til, at í ár var Nobel heiðurslønin í búskapi latin Jean Tirole, sum í sín-um arbeiði hevur víst á, hvussu trupult – ja, nærum ógjørlegt – tað er at tryggja effektivitet og virkisfýsni á monopol-marknaðum við at nýta regulering.

Men liberala grundsjónarmiðið hjá landsstýrismanninum er kortini ikki heilt horvið.

– Í mínum hugaheimi mugu vit sum lítið land royna at fáa kapping inn í teir sektorar, har tað gevur meining. Tað privata vinnulívið røkir heilt einfalt ávísar uppgávur betur. Privata vinnulívið í virknari kapping er eyðkent við at sýna virkisfýsni, rakstrar-optimering og innovatión, sigur landsstýrismaðurin í vinnu-málum.

Almennur leiklutur

Umfram kappingarstøðuna sum heild, so var eisini evni um útveiting av

tyngd til at kappi nærum einhvønn privatan út av marknaðinum, sigur Johan Dahl.

Her stingur spurningurin seg eisini upp, um beinleiðis leiklutin hjá tí almenna í vinnulívinum. Johan Dahl upplýsti, at landsstýrið hevur sett sær sjálvum spurningin um, hvør eigarapolitikkurin hjá tí almenna skal vera í teimum almennu partafeløgnum.

– Vit hava í fleiri førum lagt landsfyrirkur yvir í partafelagsformin, har vit stýra eftir armslongdar prinsippinum. Hesi feløgini skulu tískil stýrast eftir marknaðarbúskaparligum fortreytum, og einans hava eittans høvuðsendamál – nevnliga profit-maksimering.

– Eg haldi, at spurnar- tekin kann setast við, um hetta veruliga er endamálið við almennum ognarskapi í vinnuni. Er tað profit-maksimering ella maksimering av samfelagságóðanum, sum er endamálið? Og kann tað seinna lata seg gera uttan at tað gongur út yvir effektivitet og innovatión, spurdi landsstýrismaðurin í vinnu-málum.

– Men kjakið gerst øgiliga skjótt ideologiskt, tá vit fara at tosa um alment versus privat, og regulering versus laissez-faire politikk. Tá vit fara í ideologisku skotgróv-irnar, so gerst tað trupult at analysera avbjóðingarnar, sum vit hava – og at finna semju um røttu loysnirnar.